

9. ČESKÝ RESUMÉ

Předkládaná práce přináší souborné vydání čtyř nejstarších latinsko-německo-českých slovníků: tři z nich jsou rukopisy, čtvrtý existuje v podobě tištěné. Jazykový materiál, který se nám takto zpřístupňuje, je pozoruhodný nejen po lingvistické stránce, ale zaujme nepochybně i z hlediska kulturněhistorického: slovníky byly totiž psány pro prince, popř. regenty panovnického rodu Habsburků.

Z rukopisných slovníků představených v této publikaci je doposud známo pouze doslovné znění iluminovaného glosáře, jenž byl sestaven pro Ladislava Pohrobka a jehož autorem je Jan Holubář. Holubářův glosář vydal v roce 1904 Isidor Th. Zahradník; tato edice je však – přinejmenším v Rakousku – stěží dostupná. V německy mluvících zemích stála až doposud na okraji badatelského zájmu. Východiskem pro uvedené Zahradnikovo vydání byl vatikánský rukopis Cod. Pal. lat. z roku 1787, jež zde představujeme. Ani ten se netěšil zvláštní pozornosti. Dodnes zůstaly proto namnoze skryty kodikologické a kunsthistorické paralely ke známé modlitební knize Ladislava Pohrobka, popřípadě též k starším učebnicím Maxmiliána I.: Proto až nyní, na základě vydávaných textů, lze dokázat, že uvedená díla vznikla podle českých předloh (srov. s. 20 ff.). Zvláštní kapitola je věnována Janu Holubářovi, *informátoru* princů. Jeho dobrodružný život – působil jako učitel, tělesný strážce, velitel žoldnéřů, účastnil se také turnajů, byl i hradním pánem a patronem kostela – výstižně dokumentuje chaotické 15. století. A uvedeným výčtem Holubářův význam zdaleka nekončí: ovlivnil svébytným způsobem rovněž maďarské umění 19. století (srov. s. 41).

Slovník sestavený pro Ladislava Pohrobka byl předlohou pro rukopis, který je uložen v Rakouské národní knihovně ve Vídni pod signaturou CVP 2945. V tomto případě jde o opis s četnými bavorskými prvky, který obsahuje abecedně řazenou hlavní část uvedeného slovníku.

Je tedy zřejmé, že lze rozlišovat mezi Holubářovým glosářem A (Cod. Pal. lat. 1787) a B (CVP 2945). Glosář B byl patrně pořízen v roce 1467 pro pozdějšího císaře Maxmiliána I. Opis vznikl pravděpodobně ve Vídeňském Novém Městě (Wiener Neustadt).

Ve svém spisu *Weißkunig* poukazuje Maxmilián na velké potíže, které jej provázely, když se učil *behamsch* (s. 50). Jeho neutuchající zájem o češtinu se projevuje v *Triologu* z roku 1489 (vídeňský kodex CVP 2868), jež Maxmilián zařadil do své knihovny až v dospělosti. Tento obsáhlý vokabulář je výtahem z latinsko-českého slovníku *Glossarius* Bartoloměje Klareta z Chlumce. Později byl dodatečně připojen sloupec v němčině. Jeho autorem byl, soudíme-li podle povahy překladatelských chyb, nepochybně Čech (s. 54).

Z Klaretova *Triologu* vychází také nejstarší datovaný tisk, jenž se zachoval v úplnosti, a to latinsko-německo-český *Dictionarius trium linguarum*. Pochází z roku 1513 a vznikl ve vídeňské tiskárně Hieronyma Viětora. Objevuje se v něm již spřežkový pravopis, v německé části se už nevyskytují nápadné dialektismy. Zdá se, že jde o paralelní edici k *Triologu*.

Předkládané čtyři slovníky nám současně podhalují i další pozoruhodné souvislosti. Ukazují například, že zprostředkovávání cizího jazyka v sociálně nejvyšších vrstvách mělo podivuhodně pragmatický ráz. Tradiční scholastická glosátorská metodika patřila minulosti.

Důraz se naopak kladl, řečeno dnešní terminologií, na běžné situace každodenního života a na běžnou každodenní komunikaci – zcela v souladu s postuláty, jež formuloval Aeneas Silvius Piccolomini ve svých pedagogických traktátech o výchově princů.

Literární, kodikologické a kunsthistorické souvislosti, za nichž všechny čtyři glosáře vznikly, nadto ukazují, jak velký kulturní ohlas a význam měly v Rakousku Čechy ještě v 15. století. Bez nadsázky lze říci, že Rakousko bylo v této době kulturní spádovou oblastí Čech. Současně se však začíná rakouská Vídeň rozvíjet ve významné středisko lexikografických snah a počínů, což se stalo důležitým pro novou, následnou etapu: pro období po vzniku knihtisku.

Naším záměrem je předložit v této publikaci spolehlivé slovníkové edice, které mohou posloužit jako východisko pro další, detailnější výzkumy. Úvodní komentář proto nemůže a ani není schopen vyřešit textologické a jazykovědné problémy, které vytanou už mnohdy při prvním čtení. Publikace však seřazuje příslušné vokabuláře v jejich úplnosti, a poskytuje tak výchozí materiálovou základnu pro další analýzu. Dostává se nám do rukou pozoruhodný korpus. Slovníkové soubory jsou v něm řazeny paralelně, dva a dva vedle sebe. Vezmeme-li v úvahu, že jde navíc vždy o soubory trojjazyčné, pak zajisté není třeba příliš zdůrazňovat přitažlivost takto představovaného materiálu. Je pozoruhodný již sám o sobě. Lze předpokládat, že zaujme nejen lingvistickou obec, ale také badatele z oborů jiných.

Závěrem budiž poznamenáno, že uskutečnění tohoto navýsost středoevropského projektu velmi napomohly přátelské kontakty a intenzivní spolupráce s vídeňskými, budapeštskými a pražskými institucemi. Zvláštní poděkování však zde náleží zejména pražským kolegům z oddělení Staročeského slovníku Ústavu pro jazyk český AV ČR.

